

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Aynur Turan
Araşdırmaçı- jurnalist
Fariz Əkbərov
Hüquqşunas, QHT sədri

(əvvəli ötən sayımızda)

Hər il mart ayının 31-i Azərbaycan dövlət səviyyəsində azərbaycanlıların soyqırımını günü kimi anılır. Bu təqvim son yüz ildə Azərbaycan tarixində baş vermiş faciələrin xalqın yaddaşındakı qanlı izlərini özündə əks etdirir. Azərbaycanlıların kütləvi şəkildə qırılmasını, repressiyalara məruz qalmasını XX yüzilliyin dünya tarixinin ən qanlı səhifələrindən biri hesab etmək olar. Müəyyən tarixi dövrlərdə bəzi aparıcı dünya dövlətlərinin planlarına uyğun gələn bu siyasəti reallaşdırması üçün müntəzəm surətdə ideoloji, hərbi və təşkilati xarakterli iş aparılmış, tədbirlər həyata keçirilmiş, ən müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə edilmişdir.

Xalqımızın tarixi kobud şəkildə saxtalaşdırılmış, maddi və mədəniyyət abidələrimiz, toponimlərimiz erməni tarixçiləri və "ideoloqlarının" təcavüzünə məruz qalmışdır. Bu marifət siyasətinin məqsədi azərbaycanlıları qədim torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaq, bu ərazilərdə erməni tarixçilərinin və ideoloqlarının uydurduğu "böyük Ermənistan" dövləti qurmaqdır. Bu məqsədlə mərhələlərə həyata keçirilən terror və soyqırımın qanlı fəsadları təkcə böyük Türk dünyasının deyil, bütün bəşəriyyətin başı üstünü qara kabus kimi bürünməkdə, insanlığa qarşı yönələn ən amansız, dəhşətli cinayətlərə rəvac vermiş, əslər boyu bu vandalizmin qurbanı olan Azərbaycan xalqında dərin izlər buraxmışdır.

Bu soyqırımın əsl hüquqi-siyasi qiyməti isə Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdıandan sonra alınmışdır. Mart hadisələrinin 80-ci ildönümündə - 1998-ci il martın 26-da ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin imzaladığı fərman erməni millətçilərinin hərəkətlərinə verilən dolğun və hərtərəfli hüquqi-siyasi qiymət olmuşdur. Bu sərəncam Azərbaycanın indiki və gələcək nəsillərini milli yaddaşının qorunması baxımından da bir növ proqram sənədidir. Əsrlər boyu azərbaycanlılara qarşı aparılmış soyqırımı və deportasiya siyasətini geniş təhlil edən bu tarixi sənəddə 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımını Günü kimi qeyd olunması təsbitlənmişdir. Ötən illər ərzində Azərbaycan dövləti bu tarixi gerçəklikləri, xalqımızın iki əsr boyu məruz qaldığı və etnik təmizlənmənin dəhşətli miqyasını beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq istiqamətində xeyli iş görmüşdür.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 15 iyul 1918-ci il tarixi qəra-

rı ilə yaratdığı Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının topladığı və rəsmiləşdirdiyi çoxsaylı, zəngin sənədlər, materiallar, şahid ifadələri birincilərin verdiyi siyasi qiyməti təsdiqləyən danılmaz arqumentlər və faktlar arsenalıdır. Real, həqiqi tarixi hadisə istənilən zaman hüdudunda heç bir siyasi boya, ideoloji rəng görünməyə də faktların, dəlillərin inkar edilməzliyinə baxmayaraq azərbaycanlıların 1918-ci il mart soyqırımını 70 illik "Qırmızı qaranlıqlar" (Ə.Hüseynzadə) dövründə görünməz olmuşdur. Sovet senzura aparatının bütün cəhdlərinə baxmayaraq azərbaycanlıların soyqırımına həsr olunmuş əsərlər mənəvi terror dalğalarından salamat çıxaraq müstəqilliyimizin bərpasından sonra "yaşamaq hüququ" qazanmışdır. Nəzərə alınmalıdır ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı ilk kütləvi qırğın epidemiyası 1905-1906-cı illərdə bütün Azərbaycanı bürüyəndə Mir Möhsün Nəvvab "1905-1906-cı illərdə erməni-müsləman davası", Məmməd Səid Ordubadinin "Qanlı illər" adlı milli yaddaş abidələrinin təməlini, bünövrəsini qoydular. Sonrakı faciələrdə bu ənənə inkişaf etdirilərək tarixi hadisələr bədii ədəbiyyatda geniş, əhatəli təcəssümünü tapmaqda idi. Diqqətə çatdırılmalıdır ki, əldə etdiyimiz, haqqında məlumat topladığımız bədii əsərlərin hamısı "mart hadisəyi-əliyyəsi"ndən sonra yazılmış, müəllifləri soyqırımı aksiyasının şahidləri və zərərçəkənləri olmuşdur.

Al qana boyanmış bahar günləri

31 Mart soyqırımını Günü ilə əlaqədar şanlı tarix dolu qan yaddaşımızdan qopub gələn bir tarixdir. Biz bu gün sizlərlə dünənimizə, lap yaxın keçmişimizə qayıtmaq istəyirik. O, keçmişimizə ki, ata-analarımız, nənə-babalarımız o onların lap yaxından şahidi olmuşdular. O ağır, qanlı-qadala günlər ömür məhifimizdə gəlib keçib. O keçmişimiz ki, tariximizə tarix yazılıb - 31 Mart Soyqırımını Günü. O tarix ki, son iki əsrdə Qafqazda azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş etnik təmizləmə və soyqırım siyasəti nəticəsində xalqımız ağır məhriyyətlərə və məşəqqətlərə məruz qalmışdır. Mərhələ-mərhələ gücləndirilən belə qeyri-insani siyasət nəticəsində azərbaycanlıları indi Ermənistan adlandırılan ərazidən, min illər boyu yaşadıkları tarixi etnik torpaqlarından didərgin salınaraq kütləvi qətl və qırğınlarla məruz qalaraq, xalqımıza məxsus minlərlə tarixi, mədəni abidə və yaşayış məskəni dağıdılıb viran edilmişdir.

Tarixin hələ tam açılmamış səhifələrindən biri olan bu soyqırım hadisəsi xalqımıza qarşı dəfələrlə törədilmiş kütləvi qətl kimi qiymətləndirilməlidir. Tarixi faktlar sübut edir ki, son iki əsrdə azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş bu soyqırım siyasəti nəticəsində soydaşlarımız qədim Azərbaycan torpağı olan, indi Ermənistan adlandırılan öz doğma torpaqlarından didərgin salınmışlar. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarından başlayaraq ermənilərin Azərbaycan xalqına davamlı şəkildə apardığı terror və soyqırım siyasəti bu gün də Dağlıq Qarabağda, Ermənistanla həmsərhəd bölgələrdə həyata keçirilməkdədir. Cənubi Qafqaz bölgəsində sülhün, siyasi sabitliyin, birgə yaşayış qaydalarının

xinə nəzər salsaq, bəlkə də, ermənilər qədər vəhşilik törədən ikinci bir millət görmərik. Ötən əsrin bütün dövrələrində? 1905-1907, 1918-1920, 1946-1948-ci illərdə törədilən cinayətlər də, soydaşlarımıza verilən işgəncələr də bir-birinə bənzər olub. Ermənilərköpləri divara mismarlayıblar. Qadınları lüt-üryan halda saçlarından asıb nişan alıblar. Kimin gülləsi tapşırılan hədəfə dəyərmişse, ona böyük mükafat verilmiş. İnsanları qaynar su ilə yandırır sonra cəsədlərini itlərə atarmışlar. Ən dəhşətli də budur ki, qanıqən Stepən Şaumyan Bakıda otura-otura bütün daşnaklara başçılıq edirdi. Onun oğlu isə daşnak liderindən biri kimi pulemyotçuların başında dayanırdı.

... O vaxtdan çox illər ötməsinə

zirlər Kabineti kütləvi qətl qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair tədbirlər planı hazırladı. Kütləvi məzarlığın yerləşdiyi ərazidə xatirə kompleksinin ucaldılması və abadlıq işlərinə aparılmasına başlandı.

Biz problemin beynəlxalq hüquq normaları əsasında ədalətli həlli üçün çalışırıq. Ermənistanı da elementar hüquq normalarına əməl etməyə, realıq hissini itirməməyə məqbul həll variantları istiqamətində addımlar atmağa çağırırıq. Lakin o da aydın və birmənalı qəbul edilməlidir ki, münafiqənin həllinin təməli prinsipi Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, məcburi köçkünlərin doğma yaşayış yerlərinə qaytarılması olmalıdır. Biz azərbaycanlılara qarşı ermənilərin törətdiyi təcavüz və soyqırımın dünya döv-

31 Mart – tariximizin göz yaşısı

təhlükə mənbəyinə çevrilən və terroru dövlət səviyyəsində dəstəkləyən Ermənistan

Respublikası tarixən bu coğrafiyada törətdikləri qanlı olayları yenedən dirçəldir, günahsız insanlara, qocalara, uşaqlara, qarşı soyqırım siyasətindən əl çəkmək istəmir.

1930-cu illərdə azərbaycanlıların bir qismi düşünlüms repressiyalara məruz qalıb, tarixi torpaqları olan sonralar Ermənistan ərazisinə daxil edilən qədim İrəvan xanlıqlarından və digər yerlərdə Orta Asiya ərazisinə sürgün ediliblər.

Aprel ayında Quba qəzasına gəndərilmiş daşnak dəstəsinin komandiri Hamazasp bildirmişdir: "Mən erməni xalqının qəhrəmanı və müdafiəçisiyəm... Buraya qayda yaratmaq və Sovet hakimiyyətini qorumaq üçün gəlmişəm... Mənə Xəzər dənizindən Şahdağadək olan ərazidə bütün müsəlmanları məhv etmək əmri verilmişdir."

Arxivlərdə erməni vəhşiliyini təsdiqləyən sənədlər var. Bunları eynilə sizlərə təqdim edirik

General Harvurd Amerika Senatına verdiyi 16 oktyabr 1999-cu il tarixli məlumatında yazırdı: "Qara dənizdən İran ərazisinə qədər gəzdirdim, amma erməni məlumatını təsdiq edən heç bir şey tapmadım". Əslində, arxivlərdə dünya dövlətlərinin bir çox görkəmli alimlərinin, səyahatçıların da erməni yalanını, qəddarlığını, hiyləgərliyini ifşa edən yüzlərlə sənəd var. Çox təəssüf ki, ermənilərin arxasında dayananan bəzi dövlətlər arxivlərin açılmasına heç vaxt meyilli olmayıblar. Çalışdıqlar ki, ermənilərin törətdikləri qanlı cinayətləri ört-basdır etsinlər. Dünya tari-

baxmayaraq, erməni xisləti dəyişməyib. "Daşnaksütyun" partiyasının qanlı əməlləri davam edir və yenə günahsız azərbaycanlılar ağır işgəncələrə məruz qalırlar. Ermənilərin qanıqən əməlləri sanki bir proqram üzrə icra olunur. Bu gün də Xocalıdan çəkilən lentləri dünyaya yayımlayıb özlərini ölən, qırılan tərəf kimi göstərirlər. Bəlkə də, ən dözülməzi elə budur. Ermənilərin saysız-hesabsız qanlı cinayətləri var, onlar tarix qarşısında cavab verməlidirlər. Təkcə Kəlbəcərini Ağdaban kəndində törətdikləri əməllər bəs edər ki, erməni qanıqənləri beynəlxalq məhkəmə qarşısına çıxarılın. 1992-ci il aprelin 7-dən 8-nə keçən gecə Ağdaban kəndi tamamilə erməni quldurları tərəfindən yandırılmış, 779 nəfər dinc sakinə qeyri-insani işgəncələr verilmişdir. 67 nəfər qətlə yetrilmişdir. 8 nəfər 90-100 yaşlı qoca, 2 nəfər azyaşlı uşaq, 7 nəfər qadın diri-diri odda yandırılmışdır.

Quba Soyqırımını üzərində Memorial Kompleksi açılmamış sirlərdən xəbər verən yerdirdi. Bu məzarlıq 2007-ci il aprelin 1-də ərazidə torpaq işləri görülərkən aşkar edilmişdir. 2007-ci ilin iyulundan Azərbaycan Milli Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən məzarlıqda başlanılan geniş tədqiqat işlərinə 2008-ci ilin sentyabrında yekun vurulmuşdur. Məzarlığın 1918-ci ildə ermənilərin yerli dinc əhaliyə qarşı törətdikləri soyqırımının nəticəsi olduğu müəyyən edilmişdir.

2009-cu ildə Azərbaycan Prezidentinin sərəncamından sonra Na-

lətlərinin parlamentləri, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmasına və pislənməsinə çalışmalıyıq. Həm də bu zaman erməni şovinist millətçilərdən fərqli olaraq bundan siyasi, maddi və ya maliyyə kompensasiyaları qazanmaq üçün faydalanmaq istəmirik. Bizim maddi sərvətlərimiz kifayət qədərdir. Odur ki, biz sülh şəraitində yaşamaq, ölkəmizi inkişaf etdirmək, tarixi ədalətin və həqiqətin bərpası üçün çalışmalıyıq. İşğal və soyqırım siyasəti həyata keçirənlərin tanınmasını və ifşa olunmasını istəyirik. Düşünürük ki, indiki zamanda digər xalqlara və dövlətlərə qarşı ərazi iddiaları ilə çıxış etmək tarixi anaxronizmdir və bu hərəkət həmin xalqın özünə ciddi fəlakət gətirən bir belədir.

İndi ermənilər özlərini məzlum millət kimi qələmə vermək üçün dəridən-qabıqdan çıxır, dünya ictimaiyyətinə yanlış məlumat verməkdən usanmırlar. Halbuki tarixi sənədlər, araşdırmalar görünclüyü kimi, bunun tam əksini sübut edir. Bizim yolumuz düzgün, amalanımız, məqsədlərimiz səf və təmizdir. Biz xalqımızın tarixini, dünəninin və bu günün həqiqətlərini hamının daha yaxşı bilməsinə və qəbul etməsinə çalışmalıyıq. Bunun üçün Azərbaycan hökuməti, bütün vətəndaşlarımız, xarici ölkədəki azərbaycanlı icmaları səylərini birləşdirməli, daha ardıcıl və səmərəli iş aparmalı, təsiri tədbirlər görməlidirlər. Bir daha soyqırım qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüznə yad edib, onlara Allahdan rəhmət diləyib, xalqımıza ümummilli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayıyıq.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur